CZU: 81'276.6(61)
ORCID: 0000-0002-4515-122X
DOI: 10.5281/zenodo.3779967

Victoria VÎNTU
Universitatea de Stat de Medicină
și Farmacie „Nicolae Testemițanu”
(Chișinău)

ABORDĂRI ALE METAFOREI TERMINOLOGICE

Approaches to terminological metaphors

Abstract: The article aims to define the terminological metaphor and to analyze the approach on it in various specialized studies. Familiarized with its poetic structure, we are increasingly surprised to find it in scientific works, where the meaning is deciphered from the origin of the term. The interest in using this process in various texts as thematic and style is explained by the force of the metaphor to express the essence of a phenomenon deeper and more relevant than words without stylistic connotations.

The phenomenon of metaphorization is studied both in Aristotle's work and in the researches of contemporary theorists. The semantic analysis of specialized languages has demonstrated the widespread use of metaphor in the formation of terms.

In the contemporary theories of discourse analysis, the tendency to reconsider the metaphor as a fundamental instrument of knowledge construction becomes obvious, exceeding its operation within the limits of the poetics.

Key-words: metaphor, therminology,science, medical language.

Rezumat: Articolul urmărește definirea noțiunii de metaforă terminologică și analiza diacronică a acesteia. Fenomenul metaforizării este surprins și cercetat atât în lucrările filozofice ale lui Aristotel, cât și în cele ale teoreticienilor contemporani.

Analiza limbajelor de specialitate probează importanța metaforei în formarea termenilor. Familiarizați cu valențele sale poetice, suntem tot mai surprinși să o regăsim în lucrările științifice, unde semnificația este descifrată pornind de la originea termenului. Interesul pentru utilizarea acestui procedeu în texte variate ca tematică și stil se explică prin forța metaforei de a cuprinde esența unui fenomen mai profund și mai relevant decât cuvintele lipsite de conotații stilistice.

În teoriile contemporane centrate pe analiza terminologiilor, metafora este abordată drept instrument de cunoaștere, depășind substanțial limitele demersului liric.

Cuvinte-cheie: metaforă, terminologie, ştiinţă, limbaj medical.

Metafora reprezintă procedeul stilistic cu cel mai vast și mai bogat potențial de formare și interpretare. Familiarizați cu valențele sale poetice, suntem tot mai surprinși să o regăsim în lucrările științifice, unde semnificația este descifrată pornind de la originea termenului. Interesul pentru utilizarea acestui procedeu în texte variate ca tematică și stil

BDD-A31197 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:59 UTC)

se explică prin forța metaforei de a cuprinde esența unui fenomen mai profund și mai relevant decât cuvintele lipsite de conotații stilistice. Uneori, aceasta poate chiar ține locul unei îmbinări de cuvinte.

„Metafora terminologică este un semn lingvistic de același tip ca și termenul, ceea ce înseamnă că este univoc, monoreferențial și că noțiunea desemnată face parte dintr-un sistem de noțiuni predeterminate și predefinite. (...) Nu poate conține efecte retorice, conotative, menținând numai caracteristicile denotative, considerate stabile, non-subiective și analizabile în afara contextului". (Druță, 2008)

Primele reflecții asupra metaforei le aflăm în opera lui Aristotel care a propus o viziune amplă, ce reprezintă până în prezent un punct de reper pentru lingviștii preocupați de interpretarea fenomenului. Filozoful grec abordează problema metaforei în „Poetica" și în „Retorica", unde vine cu definiții și taxonomii relevante. Acesta identifică patru tipuri: „Metafora e trecerea asupra unui obiect a unui nume care arată alt obiect, trecere fie de la gen la specie, fie de la specie la gen, fie de la specie la specie, fie după un raport de analogie." (Poetica, XXI, 1457b). (8) În prezent, doar ultima din cele patru definiții propuse de Aristotel poate fi atribuită metaforei. Iar îndemnul acestuia: „Trebuie să exercităm în căutarea asemănărilor, îndeosebi la genurile mai îndepărtate unele de altele, căci atunci asemănările celelalte vor fi găsite mai uşor" (Topica, I, 17, 108a) traduce esența metaforei terminologice.

Cercetătoarea D. Butiurcă încearcă o perspectivă exhaustivă asupra evoluției conceptului de metaforă de la opera aristotelică la cea contemporană, analizând contribuția lui Giambattista Vico, primul care definește caracterul universal al metaforei în cultura europeană. La polul opus, sunt teoreticienii care subliniază rolul procedeului în textele artistice, conturându-i dimensiunea de trop. Elocvent, în această ordine de idei, este studiul lui L. Blaga, „Geneza metaforei și sensul culturii" unde este minuțios analizată distincția dintre metafora revelatorie și cea plasticizantă.

T. Vianu distinge metafora implicită de cea explicită, iar Ortego Gasset examinează metafora conştiinţei-tablă şi pe cea a conştiinţei-vas (în funcție de semnificație: denotativă și conotativă). Unii teoreticieni, în special cognitiviștii, argumentează prezența metaforei în sistemul conceptual, operând cu noțiunile „concepte metaforice" și „metafore conceptuale". Aceștia identifică drept obiect primordial al metaforei realizarea unei corespondențe dintre sursă și țintă, accesibilizarea limbajului. „Metafora devine deci o corespondenţă conceptuală între structura unui model-sursă şi a unui model-ţintă, iar valoarea cognitivă a enunţului figurativ constă în faptul că el permite o reconsiderare a lumii sub alt aspect şi oferă lumi noi datorită reinterpretării unui domeniu prin termenii altui domeniu." (Gherasim, 2014)

Dacă într-o creație lirică rolul metaforei este complex, derivând din natura sa estetică, atunci într-un text științific ea se naște din necesitatea de a accentua esențialul unui obiect, fenomen sau acțiune, de concizie și accesibilitate. Un argument, în această ordine de idei, reprezintă limbajul medical. Acesta abundă în metafore precum: „steluțe vasculare; aspectul ordonat celular de fagure de miere; eritrocitele = saci cu hemoglobină; eritrocitul execută o mişcare tip şenilă de tanc, eritrocitul adoptă o formă de paraşută, pete „café au lait", aspect radiologic de demineralizare a oaselor craniului „sare şi piper",

BDD-A31197 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:59 UTC)

piesa de rezistenţă sau inima unui laborator de testare a materialelor dentare este maşina universală de testare", virus gigantic denumit mama-virus, bradikina şi alte peptide joacă rolul de mesager secund pentru declanşarea tusei"; obstrucţia generează fenomenul „loviturii de berbec"; vene anormale numite cuib; se produce fenomenul de furt vascular; sistemele lipozomiale au fost numite în mod optimist sfere magice (magic bullets), lipozomii acoperiţi, mascaţi, (stealth liposomes), lipozomii prezintă pe suprafaţă „antene" de zaharide, carcinom mucinos cu celule „inel cu pecete"; fixare a plasei în sandwich; matricele magnetice pot avea o configuraţie dezordonată (lână magnetică); „vânătoare de gene", „vacanţe terapeutice", celulele scoase din starea lor de somnolenţă, sub forma coceanului de porumb, corn-cob, „bară şi călăreţi sau cavaleri"; parestezii periorale, „gură de crap"; ribozime hammer head, cap de ciocan etc. (Flaişer, 2011, p. 134)

Decodarea semnificației metaforei este facilitată, inclusiv, de prezența corespondentului latinesc, ce are avantajul de a fi, uneori, termen neologic în uz în limbajul medical actual: lat. *pupilla* (pupila n.n.) pentru *boboşu* (glonţu ochiului); lat. *clavus* (pentru ochiul de găină care se face între degetele picioarelor), lat. *lentigo* pentru nunele pre facie, (alunele pe faţă n.n.) etc.

Terminologia medicală românească cuprinde o gamă largă și variată de termeni cu formă, origine și frecvență complexe. A analiza rolul metaforei în formarea termenului medical presupune o abordare interdisciplinară a terminologiei. Frecvente sunt cazurile când un termen migrează în diverse domenii, obținând noi conotații stilistice. Intenția autorului în astfel de situații este nu doar de a informa. „Metafora specializată este un construct cognitiv ce denumește prin analogie un concept, respectând statutul termenului și, în linii generale, funcțiile limbii." (Munteanu, 2016)

Funcțiile metaforei într-un discurs medical variază în funcție de context: constitutivă, catacretică, didactică. În pofida dimensiunii definitorii prezentate de fiecare tip de metaforă, acestea urmăresc obiectivul comun de fixare și analiză a unui fenomen științific. Identificarea și interpretarea corectă a acesteia este dificil de realizat în afara contextului, care, de regulă, determină semnificația și rolul metaforei științifice.

Crearea unei metafore terminologice se desfășoară în câteva trepte. Inițial, sunt determinate aspectele definitorii ale obiectului, pentru a identifica mai ușor cuvântul uzual sau aparținând unui alt domeniu ce va sta ulterior la baza formării noțiunii noi. Treptat, cuvântul ales își pierde semnificația primară, valoarea sa științifică devenind dominantă. Astfel, se conturează un nou termen.

Procesul de metaforizare în limbajul științific respectă anumite legități. Selectarea particularităților pentru denumirea metaforică este direcționată de un set de factori obiectivi precum: „analogiile, stabilitatea relațiilor dintre realitățile științifice, dependența subiectului de stereotipurile gândirii, tendința vorbitorului de a reflecta adecvat trăsăturile fenomenului dat". (8) Astfel se explică faptul că, în terminologie predomină modele structurate în baza unor analogii deja cunoscute.

Urmărind valențele metaforice ale termenului medical, cercetătorii Doina Butiurca și Vlad-Olimpiu Butiurcă propun exemplul pneumopatiilor profesionale. Analizând 161 de termeni medicali, aceștia constată că „42% conceptualizează elemente ale cunoașterii

BDD-A31197 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:59 UTC)

din ramura pneumopatii profesionale, prin metafore formate în baza unei relaţii logice de interacţiune cu domenii conexe.” (Butiurca, 2015, p. 142) Metaforele terminologice medicale se formează, de regulă, în baza asemănării funcționale și de formă, ținându-se cont de trăsăturile paradigmatice şi sistematice ale unității lexicale.

Conform definițiilor propuse de dicționarul explicativ al limbii române, limbajul reprezintă „sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceştia îşi exprimă gândurile, sentimentele şi dorinţele” (7), iar terminologia este „totalitatea termenilor de specialitate folosiți într-o știință, într-o disciplină, într-o activitate practică”. Binomul cuvânt- termen devine, astfel, fundamentul pe care se structurează sistemul limbii.

„Limbajul include deci terminologia şi nu se confundă cu aceasta, ci se caracterizează prin ea, având în plus diverse particularităţi morfologice, sintactice, stilistice. Problema terminologiei include atât modalităţile de realizare şi de cristalizare ale acesteia, şi unele grupări ale diverselor tipuri de termeni, grupări realizate pe baza unor criterii extralingvistice şi lingvistice (criteriul tematic, etimologic, al formei, al circulaţiei, al frecvenţei etc.)” (Butiurca, 2015, p. 17).

Terminologia, indiferent de domeniul determinat, se află permanent în atenţia lingviştilor, care nu încetează să descopere noi realităţi lingvistice, să formuleze norme şi criterii de structurare a materialului lexical.

Metafora terminologică se remarcă prin dimensiunea sa creatoare, iar substratul conotativ care o determină nu cedează celui specific metaforei poetice.

Referinţe bibliografice

1. BUTIURCA, Doina. *Lingvistică şi terminologie. Hermeneutica metaforei în limbajele de specialitate*. Iași: Institutul European, 2015.

2. BUTIURCA, Doina; BUTIURCA, Vlad-Olimpiu. *Tipare de variaţie semantică şi terminologică în vocabularul panlatin al pneumopatiilor profesionale (studiu contrastiv, cu aplicaţie pe limbile neolatine şi limba engleză)*. http://www.philologica-jassyensia.ro/upload/XI_2_Butiurca.pdf. (vizitat 19.10.2019).

3. DRUȚĂ, Inga. *Metafora terminologică*. În: *Limba Română*. 2008, nr 5-6. http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=450. (vizitat 22.10.2019).

4. FLAIȘER, Mariana. *Introducere în terminologia medicală românească*. Iași: Editura Alfa, 2011.

5. GHERASIM, Alexandra. *Metafore conceptuale derivate din termeni anatomici.* În: *Limba Română*. 2014, nr 4. http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2470. (vizitat 23.10.2019).

6. MUNTEANU, Cristinel. *Metafora științifică în concepția lui Aristotel*. https://www.academia.edu/26872271/metafora_științifică_în_concepția_lui_aristotel (vizitat 19.10.2019).

7. https://dexonline.ro/definitie/limbaj. (vizitat 17.10.2019).

8. http://www.scritub.com/literatura-romana/metafora-in-terminologie44322.php. (vizitat 17.10.2019).

BDD-A31197 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:29:59 UTC)